

KELETEURÓPAI ÁLLAMOK NEMZETISÉGI STATISZTIKÁJA

A Kelet-Európában lejátszódó események időszerűvé teszik, hogy statisztikai képet rajzoljunk az itteni államok nemzetiségi viszonyairól. Vizsgálódásunk ezúttal az orosz expanziós politika által érintett államokra szorítkozik. Ezeknek nemzetiségi megoszlásáról hivatalos adatok állnak rendelkezésre, míg magáról Oroszországról újabb nemzetiségstatisztika nincsen.

I. Finnország.

Nemzetiségi szempontból Finnország egységes képet nyújt; a nemzetalkotó finn népen és a 10%-ot kitevő svéd kisebbségen kívül csak csekély számú orosz, német, észt és lapp kisebbség található.

A jelenlevő népesség anyanyelv szerinti megoszlása az utolsó három népszámláláskor a következő volt:

Népszám- lálási év	Finn	Svéd	Orosz	Német	Lapp	Egyéb	Összesen
1910	2,571.145	338.961	7.339	1.794	1.659	299	2,921.197
1920	2,754.228	340.963	4.806	2.378	1.603	1.125	3,105.103
1930	3,022.257	342.916	8.216	3.719	2.113	1.527	3,380.748

A *svéd* kisebbség számának stagnációját az magyarázza, hogy Finnország önálló államiségének proklamálása óta (1917 dec. 6.) igen sok finnországi svéd Svédországba vándorolt. Az utóbbi években a Svédországba vándorló svéd anyanyelvűek legnagyobb része fiatal nő volt és Ahvenanmaa-Aland, Vaasan-Vasa, valamint Uudenmaan-Nylands tartományokból háztartási alkalmazottnak szegődtek Svédországba. Míg pl. 1928-ban még 777 svéd férfi és 440 nő vándorolt ki Finnországból, addig 1936-ban a kivándorló svéd férfiak száma csak 68 és a nők 298 volt. A svéd és lapp nyelvű lakosság csökkenése még azzal is magyarázható, hogy e népcsoportok tagjai igen gyakran házasodnak össze finnekkel és ezáltal feladják anyanyelvüket. Kiemelendő az a tény is, hogy az inkább város lakó és átlag magasabb társadalmi színvonalú svédeknél a nők házas termékenysége sokkal alacsonyabb, mint a finn nőké. Az 1920. évi népszámlálás megállapította, hogy ezer finn anyanyelvű nőnek 30 évi házasság alatt összesen 606 leánygyermek született, míg ezer svéd anyanyelvű nőnek csak 557. A *lappok* viszont felhagynak nomád életmódjukkal és beolvadnak a finn népbe.

Érdekes az *orosz* kisebbség számának alakulása. Oroszok a finn-orosz határmenti területen, különösen Viipurin—Viborgs tartományban laknak nagyobb számban (*U%*). 1910-ben Finnország még orosz felségterület volt és ezzel magyarázhatjuk az orosz anyanyelvűek számának aránylag magas voltát. Az önálló állam létrejötte után a finnországi oroszok egy része Szovjetországba költözött, majd az 1920. évi népszámlálást követő tíz év alatt orosz emigránsok költöztek Finnországba és felvették a finn állampolgárságot.

A *német* kisebbség főleg városokban él. Számuk emelkedése németországi kivándorlással magyarázható.

Finnország öslakói a XI. század elejéig lappok voltak. Ekkor a finnek elfoglalták az országot és független birodalmat rendeztek be, amely azonban csak egy századon keresztül állt fenn, mert a XII. század elejétől 1809-ig Svédország uralma alá került. 1809-től 1917-ig Finnország az orosz birodalom része volt.

A finn kultúra az évszázados megszállás ellenére is kifejlődött és megmaradt nemzetinek. A hétszáz éves svéd hódoltság természetesen meglátszik rajta, de a száz esztendő orosz uralom majdnem teljesen érintetlenül hagyta. Ezt bizonyítja az erős svéd kisebbség kiváltságos helyzete. A városi lakosságnak csaknem fele most is bírja a svéd nyelvet, mely a finn mellett az ország második hivatalos nyelve. A hivatalos kiadványok finnül és svédül jelennek meg, sőt a helységneveket is e két nyelven használják.

A közoktatásban a svéd kisebbség igen kedvező elbánásban részesül.

Az 1936/37-es tanévben Finnországnak 6.393 finn és 812 svéd nyelvű alsófokú állami elemi iskolája, 5.017 finn és 554 svéd nyelvű felsőfokú állami elemi (polgári) iskolája, valamint 19 finn és 24 svéd nyelvű magán elemi iskolája volt.¹⁾ Ugyanebben a tanévben 175 finn és 43 svéd tanítási nyelvű középiskola, 9 finn és 3 svéd nyelvű felsőfokú szakiskola, 42 finn

¹⁾ Az 1938. évi finn statisztikai évkönyv szerint az 1936/37-es tanévben még 4 „egyéb” tanyelvű elemi iskola is működött, melyek közül 1 német volt.

és 15 svéd nyelvű főiskola, 1 finn és 2 svéd nyelvű kereskedelmi akadémia működött Finországban.

1937-ben az országban 175 politikai napilap jelent meg finn, 23 svéd és 1 finn és svéd nyelven. Ezenkívül 494 finn, 101 svéd, 82 finn és svéd és 8 „egyéb“ nyelvű időszaki sajtótermék jelent meg a finn köztársaságban.

Az utolsó országgyűlési választásokon (1936-ban) az 1./173.382 érvényes szavazat közül 131.440 (11.2%) esett a svéd pártra.

II. Észtország.

A kisebbségek aránya itt is alig valamivel magasabb, mint Finnországban. Az eddigi két népszámlálás eredménye a következő:

Nemzetiség	1922		1934	
	szám sz.	%	szám sz.	%
Észt	969.976	87.6	992.520	88.1
Orosz	91.109	8.2	92.656	8.2
Német	18.319	1.7	16.346	1.5
Svéd	7.850	0.7	7.641	0.7
Zsidó	4.566	0.4	4.434	0.4
Egyéb	15.239	1.4	12.816 ¹⁾	1.1
Összes népesség	1.107.059	100.0	1.126.413	100.0

Az oroszok túlnyomó többsége a keleti határ mentén él, különösen a Pejpusz-tótól délre, Petserimaa kerületben, melynek 60.438 lakosából 39.321 volt orosz az 1934. évi népszámlálás szerint. Csak 24.2%-uk városi lakos.

A németek még a lovagrend középkori hódításaival kerültek az országba: emellett újabb németországi bevándorlás is erősen növelte számukat, különösen a múlt század harmadik negyedében, de ezek nagyrésze továbbhúzódott az orosz birodalom belseje felé. Az 1881-i népszámlálás még 46.779 német nemzetiségűt mutatott itt ki, anyanyelvi alapon pedig 50.072 németet; 1897-ben már csak 33.362 német anyanyelvűt. 1922-ben az észtországi németek önszámlálása is csak 20.270 németet talált, ebből is csupán 4.490-et falun. Az 1934. évi észt népszámlálás pedig 13.285 városi német mellett mindössze 2.916 vidékit vett számba.

A svédek zöme (5.180) Läänemaa kerület tengerparti részében él; a lettek a déli határszélen, míg a zsidók itt is a nagyobb városokban telepedtek le.

1925-ben az észt törvényhozás személyi alapon nyugvó teljes kulturális önkormányzatot biztosított a 4.000 főt meghaladó kisebbségeknek, az ebben való részvétel azonban senkire sem kötelező. Így csak a németek és a zsidók használták ki az e törvény adta lehetőségeket: a német kulturális önkormányzatnak 1935 elején 14.466 tagja volt, a zsidóknak alig néhányval több, mint a minimális 4.000. A települési területük központjában helyi többséget képező oroszok és svédek szempontjából ez a fakultatív rendszer nem látszott megfelelőnek. Az orosz kisebbség különben sem tudott nagy számával arányos képviselőhöz jutni. Így az 1929. évi választáson alig 12.797 szavazattal — az összes szavazatok 2.5%-a — 2 mandátumot szerzett a száz tagú észt parlamentbe, a német-svéd blokk 16.235 szavazattal elért 3 képviselője mellett.

¹⁾ Ebből lett 5.435. lengyel 1.608, finn 1.088, ingri 841.

1934-ben — a tekintélyi rendszer bevezetésével kapcsolatban — megszünt a kisebbségek parlamentáris képvisellete, ami jogaik fokozatos csorbulását vonta maga után. Most a németek és talán a svédek is, elhagyják Észtországot, míg az oroszok helyzetét a Szovjettől való függőség változtatja meg gyökeresen.

III. Lettország.

Már sokkal kevésbé egységes nemzeti állam az előbbieknél. Minden ötödik évben tart népszámlálást, melynek eredménye nem nagyon térhet el a valóságtól, hiszen még a németek is alig 4.000-rel igazítják ki

Nemzetiség	1925		1930		1935	
	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%
Lett	1,354.126	73.4	1,394.957	73.4	1,472.612	75.5
Orosz	193.648	10.5	201.778	10.6	206.499	10.6
Zsidó	95.675	5.2	94.388	5.0	93.479	4.8
Német	70.964	3.8	69.855	3.7	62.144	3.2
Lengyel	51.143	2.8	59.374	3.1	48.949	2.5
Fehérorosz	38.010	2.1	36.029	1.9	26.867	1.4
Litván	23.192	1.3	25.885	1.4	22.913	1.2
Észt	7.893	0.4	7.708	0.4	7.014	0.3
Egyéb	10.154	0.5	10.071	0.5	10.025	0.5
Összesen	1.844.805	100.0	1,900.045	100.0	1,950.502	100.0

A nemzetiségi viszonyok mindamelllett sok tekintetben hasonlítanak az észtországi helyzethez. Az oroszok, fehéroroszk, litvánok és észtek túlnyomó többsége saját anyanépe tőszomszédságában élő határvidéki lakos, míg a németek és a zsidók főképp a városokba tömörülnek. A lengyelek mintegy átmenetet képeznek e két élesen elkülönülő kisebbségi típus között, úgy az országon belüli elhelyezkedésük, mint az anyanépükkel való kapcsolat tekintetében. A kúr félsziget északi tengerpartján halódó finn-ugor livek maradványa az egyéb nemzetiségűek közé van sorozva.

A lettországi kisebbségeknek már a parlamentáris időkben is az észtországinál jóval szűkebbkörű iskolaautonómiával kellett beérniük, melyet az itt ugyancsak 1934-ben felülkerekedett tekintélyrendszer még jobban megszorított.

A németek kivonulása és az orosz függőség csak fokozzák az észtországi fejleményekkel való párhuzamot.

IV. Litvánia.

1923 óta nem tartott újabb népszámlálást. Az akkori adatok szerint a kisebbségek aránya tekintetében mintegy középhelyet foglal el Észt- és Lettországok között, összes népessége — az 1939 tavaszán elvesztett Memelvidék levonásával — 1923-ban 2,028.971, a népmozgalmi adatok alapján 1938 végére kiszámítva 2,421.570. Az 1923. évi népszámlálás szerint — a 7.179 külföldi nélkül — litván nemzetiségű 84.2% (1,701.863), zsidó 7.6% (153.743), lengyel 3.3% (65.599), orosz 2.5% (50.460), német 1.4% (29.231), lett 0.7% (14.883), fehérorosz 0.2% (4.421) és egyéb nemzetiségű 0.1% (1.592).

A kisebbségek közül itt csak a zsidóság városlakó (95%-ban). iMár a németek 58%-a falusi és közülük több mint 10.000 Vilkaviskiv járásban lakik, közvetlenül a német határ mentén. A lengyelek és az oroszok szét-szórta élnek az ország belsejében.

A Szovjetunió a most orosz megszállás alá került lengyelországi területekből Litvániának engedte át az összes litván-lakta részeket és ezenfelül a rendkívül kevert lakosságú Vilna városát is, viszont a Szuvalki környékén élő litvánok német uralom alá kerültek. így a német-litván ellentét még nem simult el teljesen, az események fordulata pedig a vilnai kérdést is újra felvetheti, de most már inkább fehérország, mint lengyel vonatkozásban.

Lengyelország.

Területe 1938 októberéig 388.634 km² volt, a legutóbbi 1931. évi népszámlálás szerint 32,107.252 lakossal, amihez még a Cseh-Szlovákiából 1938 őszén átengedett 1.086 km² 241.698 főnyi népessége járult. A háború kitöréséig elért mintegy három millióra tehető természetes szaporodással együtt az összes lélekszám a 35 milliót is meghaladhatta.

Az 1931. évi népszámlálás szerint 31,915.779 főnyi polgári lakosságból lengyel anyanyelvű volt 21,993.444 (68.9%), rutén 1,219.647 (3.8), ukrán 3,221.975 (10.1), fehérország 989.852 (3.1), nagyorosz 138.713 (0.4), német 740.992 (2.3), jiddis 2,489.034 (7.8), héber (?) 243 539 (0.8), litván 83.116 (0.3), cseh 38.097 (0.1), „helybeli“ (!?) 707.088 (2.2), egyéb és ismeretlen 50.282 (0.2).

A 707.088 „helybeli“ kivétel nélkül a fehérország-ukrán nyelvhatáron fekvő poléziai vajdaság rovatában szerepel, ahol — a lengyel statisztika szerint — a lakosság 62.5%-a „helybeli anyanyelvű“. Velük együtt 6,277.275 (19.6%) volt a keleti szlávok összes száma, a kétféle zsidó nyelvűeké pedig 2,732.573 (8.6).

Lengyelországban a nemzetiség rendszerint összefügg a vallással, az eltérések pedig többnyire nagyjából kiegyenlítik egymást. A lengyel népszámlálás azonban — mint a legtöbb nemzetiségileg vegyes országé — bizonyos fokig az államalkotó népek kedvezett, így a felekezeti megoszlás a nemzetiségi erőviszonyokat is hívebben tükrözi vissza, mint az anyanyelvi statisztika. A 20,670.051 (64.8%) latin szertartású katolikus egyszersmint a lengyelek legkisebb számát is mutatja; a 3,336.164 (10.4%), görög szertartású katolikus és a 3,762.484 (11.8%), görög keleti pedig együttesen a keleti szlávok számának felső határát. A 835.258 (2.6%) protestáns a németek valódi számát közelíti meg, míg a zsidóké vallási alapon 3.113.933 (2.6%).

Az 1939 szeptember 28-i német-orosz egyezmény egy új n. érdekhatárral osztotta ketté Lengyelországot.

Az orosz érkterbe kerültek a keleti és a déli vajdaságok, kivéve a krakkóit és a lemergi vajdaság nyugati harmadát. Továbbá a központi tartományból a bialvstoki vajdaság túlnyomó része.

Ebből a területből néhány napal később Litvániának engedett át a Szovjet egy széles határsávot, mely a vilnai vajdaságból Vilna városán kívül magában foglalja kevés kivétellel a Vilno-Troki és Swieciany kerületeket, Braslaw kerületeknek is talán a nagyobb felét és három más kerület egyes részeit is.

Lengyelország orosz, német és litván érkterbe került részeiről még nem tudunk pontos statisztikai képet nyújtani, mert az adatok most csak kerületenkint állnak rendelkezésünkre és az új érkhatárokat is csak nagyjából ismerjük.

Az orosz érkter — Braslaw kerületet is ideszámítva — 191.146 km², 1931-ben 11,412.415 polgári lakossal (Lengyelország területének 49.0, polgári lakosságának 35.5%).

Ebből ugyancsak az 1931. évi lengyel népszámlálás szerint — lengyel anyanyelvű 38.4%, rutén, illetve ukrán 36.3%, fehérorosz 8.5%, nagy orosz csak 0.9%. A keleti szlávok együttes aránya — a 6.2% „helyi nyelvűt” is ideszámítva — 51.9%; a zsidóké nyelvi alapon 8.5%, a németeké 0.7%».

Római katolikus 31.3%, görög katolikus 26.7%, tehát a Szovjet uralom alá került rész lakossága is 57.8%-ban katolikus. Viszont a 30.6% görög keletivel együtt 57.3%-ot tesz ki a két keleti szertartású egyház híveinek aránya. Valamivel több, mint 10% izraelita és 0.8% protestáns él még itt.

Már október 22-én megtartották az ú. n. általános nemzetgyűlési választásokat. „Nyugat-Ukrajna nemzetgyűlése” Lembergben, „Nyugat-fehéroroszországi” pedig Bialystokban ült össze és kimondta az Ukrán, illetve Fehérorosz tanácsköztársasághoz való csatlakozást.

Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Fehéroroszország adatainak megállapításához — közelebbi támpontok hiányában — teljes egészében Nyugat-Fehéroroszországhoz számítjuk a tulajdonképpen átmeneti jellegű poléziai vajdaságot is.

Ez a számítás 86.145 km²-nek mutatja Nyugat-Ukrajna területét 7.172.000 lakossal, melyek közül ukrán 56.9%, lengyel 33.1, zsidó 8.0; latin szertartású katolikus 25.2, görög katolikus 42.5, görög keleti 20.4, izraelita 10.3%.

Nyugat-Fehéroroszország 105.000 km² területének 4,240.000 lakosából az 1931. évi lengyel népszámlálás szerint 47.3% (!?) volna lengyel anyanyelvű, de — mint a grodnoi kormányzóság 1897. évi adataiból látjuk — ez a szám eléggé messze eshet a valóságtól, a bialystoki vajdaság azonban — keleti határkerületei kivételével — kétségtelenül lengyel többségű. Fehérorosz, ukrán, „helybeli” és orosz együtt csak 42.7%-ot tesz ki a lengyel adatok alapján. Nem igazolja a lengyelek magas arányát a 41.1% latin szertartású katolikus sem, mert a fehéroroszek között — különösen nyugaton — sok római katolikus is van. A görög keletiek aránya itt 47.9%, az izraelitáké 9.6%.

Ukrajna területe 445.300 km², 1933. évi lélekszáma 31,901.400, Nyugat-Ukrajna csatlakozása esetén kb. 530.000 km², több mint 40 millió lakossal

Fehéroroszország 126.800 km² területét mintegy 230.000 km²-re, 5,439.400 főnyi lélekszámút pedig talán 10 milliónál is magasabbra emeli a Nyugat-Fehéroroszországgal való egyesülés.

A lengyelországi orosz érdektér csak 0.9%-a az egész Szovjetunió 21,175.300 km² területének, de az 1931 óta több mint 12% millióra nőtt népessége 7.3%-a az Orosz Birodalom 170 millió lakosának.

A lengyelországi német érdektér — az 1938 őszen Cseh-Szlovákiától

Lengyelországhoz átszatolt területet is beleértve — 188.483 km², 1931-ben 20.200.000 polgári lakossal (Lengyelország területének 48.4, lakosságának 62.8%-a).

A háború kitöréséig mintegy 22 millióra nőtt a lengyelországi német érdektér lakosságának száma, — a 86.4% lengyel anyanyelvű helyett csak a 83.6% római katolikus véve lengyelnek, — 18,400.000 lengyel lakossal. A zsidók száma itt meghaladta a két milliót, míg a németeké az egymilliót sem érte el.

Az oroszok által Litvániának átadott terület, a 200.000 lakosú Vilna kivételével, csupa többé-kevésbé csonka kerületrészt. Egyelőre még megközelítően pontos adatok sem állnak róla rendelkezésünkre. Területe 10.000 km²-re becsülhető mintegy 600.000 lakossal. A lengyel statisztika itt közel 70% lengyelt mutatott ki, alig 12—13% litván és kb. ugyanennyi zsidó mellett. A litvánok tényleges aránya azonban jóval magasabb lehet ennél és Vilna környékén jelentékeny számú fehérorosz is él.

M. E. és R. Gy.